

**Engang var Malmø et helle for jøder, men nu ser
Mira sig over skulderen:**

**“Vi skjuler, hvem vi er. Af ren og skær frygt”
Malmø er berømt for sin multikultur – og berygtet
for sin antisemitisme.**

**80 år efter, at de danske jøder flygtede til Skåne,
frygter jøderne i Sveriges tredjestørste by for
fremtiden**

Johan Varning Bendtsen skriver fra Sverige

“I mine mørkeste stunder spørger jeg mig selv: Gælder menneskerettighederne også for os? Har vi ret også til at udøve vores religion? Har vi overhovedet lov til at være her?” spørger Mira Kelber, forperson for Jødisk Ungdom Malmø.

Syd for centralstationen ligger den orientalsk-inspirerede synagoge fra 1903. Mod øst det nu sanerede Jerusalem-kvarter. Højre om hovedstrøget ses *Moresco-broen*, opkaldt efter den danske jøde *Jacob Heinrich Moresco*, hvis frakkeforretning blomstrede i Malmø i slutningen af 1800-tallet. Og til venstre ligger parken til ære for *Raoul Wallenberg*, der reddede tusindvis af jødiske liv under Anden Verdenskrig.

Overalt i Malmø findes vidnesbyrd om Sveriges langvarige jødiske historie. Og om en åben favn i et krigshærget Europa.

“Till Erinran” (I erindring) lyder navnet på skulpturen i hjørnet af Den gamle kirkegård, hvor en irret kvindeskikkelse påmindes om de danske jøders flugt over Øresund i 1943. Dengang var Malmø et helle. I dag frygter jødiske indbyggere i Sveriges tredjestørste by, at en voksende antisemitisme i kølvandet på Hamas’ terrorangreb og Israels blodige gengældelsesaktion i Gaza kan betyde enden på århundreders jødisk liv.

“Siden 7. oktober er jeg - og mange, jeg kender - blevet opmærksomme på hvert eneste valg, vi træffer i vores hverdag. Man ser sig over skulderen, undgår bestemte områder, gemmer davidsstjernen væk,” fortæller Mira Kelber, 23 år og forperson for Jødisk Ungdom i Malmø, mens solen kigger frem over *Gustaf Adolfs Torg*.

"I øjeblikket skjuler vi, hvem vi er. Af ren og skær frygt."

Opfordring til drab

På dagen for Hamas' nedslagtning af 1200 israelere samledes flere hundrede dyttende biler og mennesker med palæstinensiske flag og fyrværkeri i det centrale Malmø.

På byens skoler meldes om åben holocaust-benægtelse, dødstrusler og "Hitler-hilsner" vendt mod jødiske elever.

Og for nylig fandt politiet en bombeattrap og et påmalet hagekors ved en ejendom, hvor beboerne har familie i Israel.

Politibil ved synagogen i Malmø

Ifølge Per Engström, sektionschef hos svensk politi, er trusselsniveauet mod svenske jøder alvorligt. Aktuelt sker en bevægelse "fra mundtlige trusler til handling". Der var politibevogtning foran Malmøs synagoge 8. oktober.

Også andre steder i Sverige har Hamas' aktion, det næstdødeligste terrorangreb siden den 11. september 2001, og Israels efterfølgende bombardement af Gaza, som ifølge de Hamas-kontrollerede sundhedsmyndigheder har kostet over 18.000 palæstinensere livet, fået konsekvenser.

"Slå jøder ihjel," lød budskabet i oktober på en mur i Gøteborg, hvor menigheden nu opfordrer sine medlemmer til at lade jødiske symboler blive hjemme. Og i Stockholm forsøgte den nynazistiske Nordisk Modstandsbevægelse for nylig at slutte sig til en propalæstinensisk demonstration på Medborgerpladsen i centrum.

På landsplan er anmeldelser af antisemitisme næsten fordoblet siden den 7. oktober. Og i en meningsmåling foretaget af Infostat svarer 4 af 5 svenske jøder, at de er bange for at bære jødiske symboler åbent.

I skrivende stund overvejer op mod halvdelen af Sveriges omkring 20.000 jøder at flytte til et andet land, og i avisen Expressen reflekterer Daniel Leviathan, ph.d.-studerende i Jødiske Studier ved Lunds Universitet, over fremtiden:

"Jeg tror ikke, jøder har haft det på den her måde siden Anden Verdenskrig," skriver han. "Jeg tvivler på, at der stadig findes jøder i Sverige om 50 år."

Født i forsvarsposition

Sager om hadforbrydelser og hærværk bliver flere, uddyber Engström, "men det mest opsigtsvækkende er, at man nu begynder at gå efter specifikke personer og opsøge dem, hvor de bor". 8 af 10 svenske jøder oplever Malmø samt forstæder, hvor mange beboere har mellemstlig baggrund, som særligt utrygge.

"Jeg plejer at sige, at fødes man som jøde, så fødes du til at skulle forsvare dig," siger Mira Kelber fra Jødisk Ungdom og sukker. "For antisemitisme er jo ikke noget nyt. Men det, som sker lige nu, det had, der findes derude, det var der alligevel ingen, der var forberedte på."

Antisemitisme og kritik af staten Israels ageren flyder sammen på en måde, Mira Kelber ikke tidligere har oplevet. Som i november, da demonstranter satte ild til det israelske flag uden for Malmøs synagoge. "Selvfølgelig skal der være plads til at kritisere Israel, det gør jeg også selv," siger hun. "Men lad være med at demonstrere foran synagogen, gør det foran ambassaden. Ellers opleves det som om, at hadet er rettet mod jøder i Sverige." Det er dét, der gør ondt, siger Kelber. Og som fører til frygt blandt Malmøs jødiske minoritet.

"I mine mørkeste stunder spørger jeg mig selv: Gælder menneskerettighederne også for os? Har vi ret også til at udøve vores religion? Har vi overhovedet lov til at være her?"

Mellemøstens konflikter

Mira Kelbers baggrund er et kludetæppe af nationaliteter, lande og flugtruter. Farfaren er fra Rusland, farmoren fra Østrig. Kelbers far blev født i 1940, alle tre overlevede holocaust som de eneste i familien. Efter krigen endte de i polske Warszawa.

"Men i 1969 måtte min far tage flugten fra Polen, og sammen med de mange andre jøder kom han til Sverige og Malmø." Dengang havde Malmøs jødiske menighed omkring 2000 medlemmer. I dag er der lige over 500 tilbage. Motiverne er mange. Men sikkert er det, at Sveriges tredjestørste by længe har været berygtet for sin antisemitisme.

For 100 år siden blev den antisemitiske avis "Blixten" grundlagt i Skånes hovedstad. Heri kunne man orientere sig om byens jødisk-ejede forretninger - og dermed lettere følge avisens opfordring til boykot. Siden har antisemitismen med jævne mellemrum stukket hovedet frem i byen, hvor mere end 40 procent af den voksne befolkning er født i et andet land. Ofte i forbindelse med konflikter i Mellemøsten.

Da jødiske malmøitter i 2009, under Israels bombardement af Gaza-striben, demonstrerede for fred på Stortorget, blev de ifølge avisen *Dagens Nyheter* angrebet med flasker, æg og raketter.

"Satans jøder," blev der råbt, mens demonstranterne blev jaget på flugt.

Samme år var Malmø vært for tennislandskampen mellem Sverige og Israel. Men kampen blev spillet for tomme tribuner, og udenfor udbrød voldsomme uroligheder mellem politi og demonstranter. Både islamister, venstreradikale og nynazister deltog.

I 2010 udtalte byens socialdemokratiske borgmester, Ilmar Reepalu, at "hvis jøder herfra vil flytte til Israel, er det ikke noget, der betyder noget for Malmø".

Ifølge Svante Lundgren, forsker i Jødiske Studier ved Lunds Universitet, har situationen for Malmøs jøder længe været svær. "Og det hænger sammen med, at der findes mange indbyggere i byen, som har rødder i lande i Mellemøsten, hvor indstillingen til jøder - ikke bare Israel - er uhørt negativ," fortæller han.

Da amerikanske Donald Trump i 2017 ville anerkende Jerusalem som Israels hovedstad, proklamerede demonstranter i det centrale Malmø en ny intifada (opstand) og råbte, at de ville "skyde jøderne".

Et par år senere beskrev *Dagens Nyheter*, hvordan en 12-årig jødisk pige blev udsat for skældsord og spytklatrer i skolen. "Jeg hader hende og hele hendes ækle folk," forklarede en klassekammerat sig på arabisk.

"I Malmø er det farligt at være jøde - men ikke at være antisemit," konkluderede journalist og mangedårig Malmø-bo Lars Åberg en håndfuld år senere. Alligevel, trods den tilbagevendende antisemitisme, fandtes en vis optimisme blandt byens jøder, fortæller Mira Kelber fra Jødisk Ungdom.

For både politikere, kommunalt ansatte og civilsamfund har i årevis arbejdet målrettet med at bekæmpe jødehadet og skabe bedre dialog og forståelse mellem byens forskellige befolkningsgrupper. "Jeg følte, at vi var på vej i den rigtige retning. At der var håb. Og at de mange projekter havde haft en positiv effekt," siger Mira Kelber. "Men i kølvandet på 7. oktober, da initiativerne og hensigtserklæringerne skulle stå deres prøve, så viste det sig, at det alligevel ikke holdt." Blandt andet blev det prisbelønnede samarbejde, Amanah, mellem Malmøs jødiske menighed og foreningen Islam-akademiet sat i bero efter en opdatering på det sociale medie Facebook på dagen for Hamas' terrorangreb.

"Som muslimer står vi side ved side med vores undertrykte brødre og søstre i deres ret til kamp mod disse uretfærdigheder og for frihed, retfærdighed og fred," skrev Islam-akademiet den 7. oktober.

Ødelægger selvforståelsen

I Kamrergatan, rundt om hjørnet fra synagogen på Betania-pladsen, hvor tunge betonstrækkere blokerer al trafik, tager Fredrik Sieradzki imod. Her har den jødiske menighed holdt til siden 1962. Indgangspartiet er dog ikke det oprindelige, i 1980'erne blev arkade-indgangen erstattet af en ny og tillukket front i skudsikkert materiale.

"Der findes enorme spændinger i Malmø i øjeblikket. Vi hører om lærere, der undviger at undervise i emner i relation til jødedom eller Israel," fortæller Sieradzki, talsperson for Malmøs jødiske menighed og ansvarlig for videnscentret i synagogen. "Og især blandt jødiske forældre findes en udbredt frygt for, hvad der kan ske. Så man tager sine forholdsregler. Beder børnene om ikke at tale hebraisk på gaden. Gemmer sine jødiske symboler, bliver bedre og bedre til at skjule sin identitet."

Fredrik Sieradzki er født og opvokset i Malmø. Og efter afstikkere til Stockholm og Israel vendte han tilbage omkring årtusindeskiftet. "Da jeg var barn, var der intet kontroversielt ved det jødiske. Der fandtes da antisemitiske vittigheder og kommentarer fra tid til anden, ja, men det er først de seneste godt og vel 20 år, at det har udviklet sig til decideret had," fortæller Sieradzki, der har taget plads i cafeen på underetagen i menighedens lokaler.

For få uger siden sad statsminister Ulf Kristersson i samme stol. Han var mødt op for at udtrykke sin "dybe bekymring over antisemitismen" i Malmø. "Det er uværdigt for Sverige," sagde Ulf Kristersson. Uværdigt, ja, men desværre ikke nyt, tilføjer Fredrik Sieradzki.

Fra omkring årtusindeskiftet sker en forandring i synet på jøder i byen, mener han. Først og fremmest som konsekvens af, at indvandringen fra Mellemøsten til Malmø vokser.

Chikane i skolerne bliver hyppigere, det samme gør kommentarer på gaden. Det jødiske blev i stigende grad forbundet med noget negativt. "Og i dag har vi en situation, hvor det påvirker menighe-

den, hvor det påvirker det jødiske liv i Sydsverige. Hvor jøder føler sig udsatte, og nogen tager konsekvensen og helt forlader byen."

Selv Malmøs rabbiner, som ellers har insistet på at bære sin kippa offentligt, er blevet mere forsigtig siden den 7. oktober. Nu dækker han den ofte til med en hat, fortæller Fredrik Sieradzki.

"Problemet er, at for mange nye svenskere ikke har fået fortalt, at her i landet tillader vi ikke antisemitisme. Tværtimod er jødehadet blevet relativiseret i svenske skoler. Der har været en berøringsangst fra majoritetssamfundets side over for bestemte indvandrergrupper, man har nærmest undskyldt det voksende had mod det jødiske," siger han. "Men antisemitisme er antisemitisme, færdig! Og det må vi aldrig acceptere."

En anden årsag til, at jødehadet har fået lov at vokse i Sverige, er ifølge Fredrik Sieradzki, at antisemitismen harmonerer dårligt med selvforståelsen som verdens bedste land. "Men er det også verdens bedste land at være jøde i? Nej, desværre. Det er faktisk slet ikke fantastisk at være jøde i Sverige lige nu."

Samfundet er nødt til at sætte foden ned, mener han. Ellers tegner fremtiden for jødisk liv i Malmø ganske dystert. "Engang var det sådan, at når en jødisk dreng fandt sammen med en jødisk pige, så var Malmø det oplagte sted at flytte hen. I dag er det lige omvendt. Nu spørger svenske jøder sig selv, om de overhovedet ønsker at lade deres børn vokse op her."

Brug for håb

I hjørnet af Den gamle kirkegård, hvor "Till Erinran" - mindesmærket over de danske jøders flugt til Sverige - kæmper stædigt mod decembermørket, rejser Mira Kelber sig fra bænken. Når hun tænker på fremtiden, er hun ikke optimist. "Omvendt har jeg altid insistet på at se lyset. Og så selvom det på det seneste er blevet sværere. Meget, meget sværere."

Talspersonen for Jødisk Ungdom Malmø mener, der er brug for håbefulde stemmer. Og for troen på, at det igen bliver muligt at bære sin davidsstjerne uden frygt. "Men lige nu har vi svært ved overhovedet at afholde møder i vores forening, fordi udgifterne til sikkerhed er for store," siger Mira Kelber, der samtidig frygter for ensomheden i takt med, at flere forlader byen.

"Og altså, jeg kan jo heller ikke sige, at mine fremtidige børn ikke kommer til at opleve antisemitisme, hvis jeg bliver boende. Faktisk er risikoen meget stor. Det er enormt trist."

I øjeblikket tænker hun ofte på sin far. På et liv præget af flugt. Og kampen mod antisemitisme. "Jeg savner ham meget lige nu," siger Mira Kelber. "Rigtig meget. Men samtidig er en del af mig taknemmelig for, at han slipper for at opleve det, der sker lige nu."